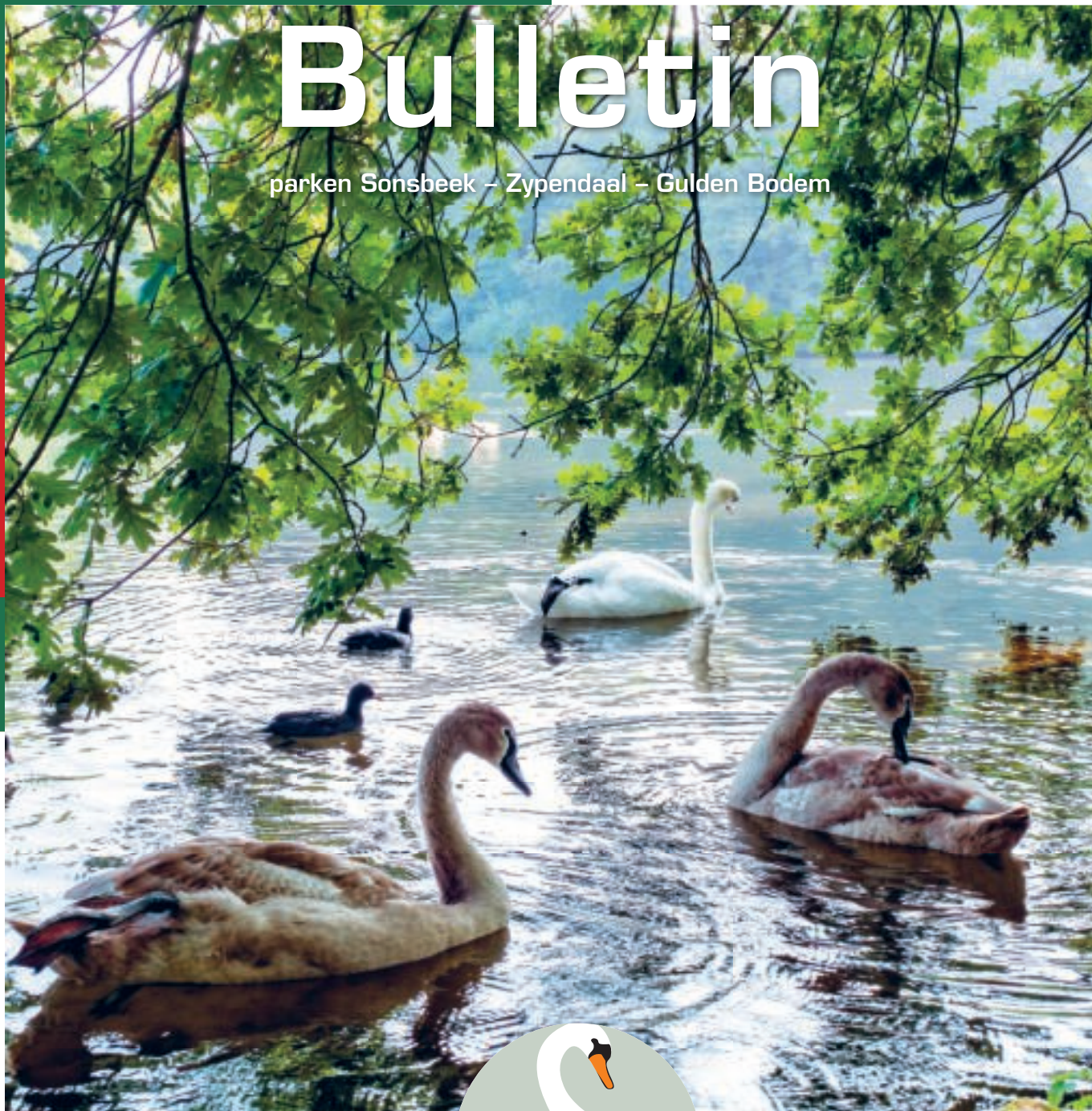

Bulletin

parken Sonsbeek – Zypendaal – Gulden Bodem

Vrienden
van
Sonsbeek

N A J A A R 2 0 2 0 - J A A R G A N G 3 2 - N U M M E R 3

De Vereniging van Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem wil een klankbord zijn voor de bezoekers van de monumentale parken en voor de eigenaar van de parken, de gemeente Arnhem. Het doel van de Vereniging is mee te werken aan de instandhouding en verfraaiing van de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem.

De contributie per lid bedraagt per jaar voor particulieren € 15,00, voor verenigingen € 35 en voor bedrijven € 50; Bankrekeningnummer: NL30 ABNA 0406 333 505 ten name van Vrienden van Sonsbeek. CANBI: de Vereniging is door de fiscus erkend als Culturele Algemeen Nut Beogende Instelling, waardoor giften die volgens de regels van de Belastingdienst worden gedaan voor fiscale aftrek met de factor 1,25 mogen worden vermenigvuldigd.

Dagelijks bestuur

Margreet van Gastel (voorz.), Henk Eenink (penningm.), Tjada van den Eelaart – de Sitter, Paul Poelmans, Niels van der Graaff, Huig Velders (wnd. secretaris), Daniëlle Jansens Penningmeester/ledenadministratie
penningmeester@sonsbeek.nl / 06 42 85 54 75

Adviseurs

Jeroen Glissenaar – beheerder monumentale parken gemeente Arnhem, Kees Hin – gebiedsmanager bossen en parken gemeente, Jan Floor, beheerder parken

Aanmelding nieuwe leden

Vereniging Vrienden van Sonsbeek, Molenplaats Sonsbeek, Zypendaalseweg 24a, 6814 CL Arnhem, telefoon: 445 06 60, email: info@sonsbeek.nl

Website

www.sonsbeek.nl

Molenplaats Sonsbeek wil parkbezoekers bewust maken van de groene kanten van Arnhem door het organiseren van excursies, evenementen en exposities. Molenplaats geeft informatie over de Arnhemse parken en is een goed startpunt voor een bezoek van de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Molenplaats is niet langer een zelfstandige organisatie maar maakt sinds dit jaar deel uit van Natuurcentrum Arnhem.

Website: www.molenplaatssonsbeek.nl

In dit nummer

Voorpagina: In de beek en de vijvers houden zich een zwanenpaar en vier grote nakomelingen op. Drie familieleden poseerden voor Ton Venneman.

3 Wandelknooppunt: Molenplaats wordt een belangrijk wandelknooppunt; zodra corona het toelaat. **Vallende boom:** Plotseling begon het te kraken in park Zypendaal terwijl Henk Donkers er met kleinkinderen op het gras zat.

4 en 5 Beelden: Wim Korvinus en de vraag of de parken meer beelden verdragen. Een discussie die bij elke nieuwe tentoonstelling de kop opsteekt. **IJskelder:** Een reactie van Radboud Povel. Hij had destijds de regie bij de restauratie.

6 en 7 Fotopagina's: Arnhem en de natuur bij het vallen van de avond gezien vanaf de Belvédère. Foto's van Milan Schellingerhout.

8 Molenplaats: Tientallen jaren was informatie de hoofdzaak en horeca bijzaak. Met de inlijving van Molenplaats in het Natuurcentrum is dat omgedraaid. The Company exploiteert er nu een restaurant.

9 Nachtvinders: Wachten onder een reuzeneik op nachtvinders. **Nightfall:** Foto-expositie langs de weg. Foto's in opdracht van Museum Arnhem gemaakt tijdens de lock-down.

10 Pontje: Een 'Chinees' pontje voer lang geleden over de grote vijver. Uit de archieven opgedoken door Jan Holwerda.

11 Albert & Sonsbeek: Columnist Albert Van Der Weide herinnert aan zijn voorstel om van alle Arnhemse parken één groot onderzoeksterrein te maken. Nu is de tijd er rijp voor, schrijft hij.

12 Achterpagina: De koperwiek doet op zijn lange reizen soms Sonsbeek aan. Koos Dansen heeft er een betrap.

Aan dit nummer werkten mee:

André ten Barge, Koos Dansen, Henk Donkers, Jan Holwerda, Wim Korvinus, fotograaf Milan Schellingerhout, Albert Van Der Weide, Luuk Broer en fotograaf Ton Venneman.

Wandelknooppunt in Sonsbeek

Concentratie van uitgebreid aanbod voor alle doelgroepen

Molenplaats wordt samen met een locatie op Immerloo een centrum voor alle soorten wandelen die je maar kunt bedenken. Geïnteresseerden kunnen hier binnenkort terecht voor een ruim assortiment van bestaande organisaties en initiatieven. De aanbieders zijn uitgenodigd om de mogelijkheden te bespreken. Coördinator Jeroen Glissenaar gaat er vanuit dat er binnenkort een begin met de activiteiten kan worden gemaakt.

De plannen bestaan al enige tijd. Molenplaats in Sonsbeek zou een centraal punt moeten worden voor alle soorten wandelingen. Dat was het idee en nu volgt de uitvoering, vertelt Jeroen Glissenaar. Hij heeft sinds kort een gecombineerde baan bij de afdeling parken en het Sportbedrijf van de gemeente. Het Sportbedrijf heeft samen met het Natuurcentrum en Groen Arnhem het initiatief genomen om het de wandelconsument zo makkelijk mogelijk te maken door zoveel mogelijk partijen bij elkaar te brengen. Park Sonsbeek wordt al jaren door wandelaars en lopers van diverse

pluimage benut. In het ene geval gebeurt dat in groepen, anderen doen dat liever op eigen houtje en af en toe wordt een rolstoel gesignaleerd, al dan niet met een begeleider. De initiatiefnemers van het wandelknooppunt vinden dat de dienstverlening voor deze gebruikers van de parken beter kan. Ze menen dat het voor liefhebbers mogelijk moet zijn op een centrale plaats het aanbod te bekijken en dan ook in staat moeten worden gesteld er kennis mee te maken.

Beperkt mobiel

Een bijzondere plaats wordt ingeruimd voor mensen met een beperkte mobiliteit. Dat begrip wordt breed opgevat: van rolstoelers tot ouders met een kinderwagen. Ook de categorie die assistentie nodig heeft om te kunnen wandelen zoals personen met hulpmiddelen en slechtzienden en blinden krijgen mogelijkheden aangeboden. In navolging van wat de Airborne-organisatie heeft ontwikkeld zijn er vergevorderde plannen om wandelingen uit te zetten die worden aangegeven door speciale bordjes.

Er is bovendien een app in ontwikkeling. De app geeft de route aan en biedt naast tekst ook geluid en beeld. Voor Sonsbeek ligt een plan klaar, er is al een route voor bedacht.

Walk4all

Dit wandelproject gaat de wereld in met als titel Walk4all. De Euregio, een samenwerkingsverband van 129 steden, gemeenten, Kreisen en waterschappen in het Nederlands-Duitse grensgebied, stelt er geld voor beschikbaar. Voorwaarde is dat soortgelijke plannen worden ontwikkeld met een gemeente aan de andere kant van de grens. Dat is Xanten geworden. 'Arnhem' heeft daar assistentie aangeboden. De subsidie van de Euregio is ook de reden dat de app tweetalig is. Arnhem en Xanten zijn pioniers en hun pilot moet de aanzet geven voor uitbreiding in beide landen.

Krrrrrak!!

Zondagavond 16 augustus zaten we in de buurt van Huis Zypendaal te picknicken met kinderen en kleinkinderen. Ineens een luid gekraak en geraas. Stort er een enorme eik ter aarde. Jeetje, wat een gevaarte. Als je er onder had gezeten, was je verpletterd. De boom viel om terwijl het nagenoeg windstil was. Even later begon het te donderen en waaien, maar toen lag de oude eik al helemaal plat. Hij ging dus niet door de knieën als gevolg van een rukwind of stormvlaag.

Op nogal wat bomen in Sonsbeek en Zypendaal tref je een oranje merkteken aan. Deze exemplaren staan op de nominatie om gekapt te worden. Sommige zijn in te slechte conditie en gevaarlijk, andere moeten wijken om bomen in de buurt tot volle wasdom te laten komen. Voor zover ik heb kunnen zien, was deze eik niet oranje gemerkt. En toch viel hij om.

Henk Donkers

Is er plaats voor meer beelden?

Wim Korvinus weet nog wel locaties in de parken

Als het coronavirus het toelaat wordt de tentoonstelling Sonsbeek20-24 na een jaar uitstel in 2021 gehouden. Na elke manifestatie vragen we ons af of er na die expositie in de parken ruimte is om een of meerdere beelden toe te voegen aan de bestaande collectie. Dat gebeurde immers na vrijwel iedere manifestatie. De meningen daarover zijn verdeeld. Maar Wim Korvinus kent nog wel enkele locaties die er bij wijze van spreken om vragen.

Park Sonsbeek was in 1999 honderd jaar eigendom van de gemeente Arnhem. Met o.a. een schitterend boek* werd dit feit gevierd. De inhoudelijke teksten, tekeningen en stemmige foto's laten zien hoe zorgvuldig het oorspronkelijke landschap gemodelleerd was en wat nog steeds terugkomt in het rijke beeld zoals we het nu kennen.

Engelse stijl

Verwijzingen naar de Engelse landschapsstijl (o.a. Stowe en Stourhead) geven aan waar een deel van de inspiratie vandaan kwam**. De romantische tijdgeest van de 18^e en 19^e eeuw, waarbij gevoel en verbeelding op de voorgrond treden, hebben het park verheven tot een waar kunstwerk. Glooiende weilanden afgewisseld met monumentale bomen en bos- en waterpartijen, op strategische plekken geaccentueerd door opvallende architectuur, die door open gehouden zichtlijnen optimaal uitkomen, maken het wandelen voor wie het allemaal ziet tot een heilzame beleving.

De afwisseling van seizoenen, weersomstandigheden, dag en nacht en niet in de laatste plaats de gemoedstoestand van de parkbezoeker geven veel ruimte aan gevoelens als geluk en melancholie. Op een aantal plekken word je verrast door een weids panorama, een grote fontein, een waterval, een kabbelende beek of door mensenhanden gemaakte beeldende kunst.

Eerste beelden

Op een oude foto van Hotel Sonsbeek (in 1900 kreeg Huis Sonsbeek een hotelfunctie) is een tuinbeeld te zien (*zie blz.128). Er waren meer van dit soort beelden. De tuinvaas bij de parkingang aan de

Zypendaalseweg hoort wellicht nog bij het oorspronkelijke landgoed***. Bij het Lorentz-monument (1931) staat vermoedelijk het eerste echte beeld, geen decoratie maar een standbeeld. (beeldhouwer: L.O. Wenckenbach).

De eerste Sonsbeek-beelden-tentoonstelling in 1949 had Europese pretentie en was een uiting van het geloof dat het door WO II zwaar beschadigde Arnhem er weer bovenop zou komen. De beelden waren vrij te bezichtigen terwijl ook het normale stadse gebruik van het park bleef bestaan. Inmiddels zijn er 11 tentoonstellingen gehouden en de 12^e editie komt eraan. De meeste beelden verlaten na afloop het terrein, een beperkt aantal is definitief aan het park toegevoegd. Ook zijn er op prachtige locaties los van de Sonsbekexposities beelden bij gekomen: het 'Monument' (1986, Sigurdur Gudmundsson) op de Gulden Bodem, het 'Hemels geschenk' (1999, Hans Hovy) in de Steile Tuin en 'Amorsrond' (1999, Adri Verhoeven).

Mogelijkheden

Anno 2020 kun je gerust stellen dat het park fantastisch functioneert. De beeldende toevoegingen zijn een verrijking. Naar mijn mening kan het park in de toekomst best nog wat meer beeldende inbreng aan. Ik noem een aantal mogelijkheden.

- * 'Sonsbeek, stadspark van Arnhem' Stichting Sonsbeek 100 Jaar Stadspark (in 1998 door Waanders Uitgevers).
- ** 'Landschap en herinnering' uitgegeven in 1998 en geschreven door Simon Schama geeft vele achtergronden.
- *** 'Nulboek Arnhem uit de kunst' samengesteld door Theo Brink, uitgegeven door Hijman Ongerijmd in 2019.

Wim Korvinus (1948) studeerde aan de Academie voor Beeldende Kunsten in Arnhem richting Monumentaal. Was docent aan hogeschool ArtEZ en de Academie voor Bouwkunst. Voerde in en buiten Arnhem talloze kunst-opdrachten uit en was ook voor verschillende gemeenten beeldend adviseur.

Het Kluzenaarsbosje vraagt vanzelfsprekend om beeldende duiding. Al moet gezegd dat dit op een behoorlijke afstand van de Jansbeek ligt. De natuurlijke bron, de sprenghang van de Sint-Jansbeek, is zo betekenisvol dat het logisch is dat deze ooit een betere verschijningsvorm krijgt. Ter vergelijking, al is dat van een andere orde: de verschillende expedities naar de oorsprong van de Nijl zijn roemrucht. Sommige bronnen van rivieren zijn van oudsher erkend en bekend als heilige plaatsen.

Kunstenaar Hans Jungerius heeft nog onlangs voorgesteld om een beeldende corridor te maken vanaf het Gemeentemuseum via de parken Sonsbeek en Zypendaal naar Museum Kröller-Müller. Deze uitbreiding van het terrein is enigszins historisch en ecologisch te onderbouwen. Wellicht gaan we in het post-coronatijdperk veel meer wandelen. En misschien zijn we dan ook ontvankelijk voor meer betekenisvolle beelden in een natuurlijke setting. Die van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem.

Ingezonden

Ijskelder

Ik las in het vorige Bulletin over de tekeningen van Rudolf Das. Die tekeningen zijn heel goed en leuk. De tekst die erbij staat over de ijskelder komt niet met de werkelijkheid overeen. Ik ben destijds projectleider geweest als zzp-er namens de afdeling Erfgoed van de gemeente. Het project kwam na een lange aanloop pas klaar in 2009. De gemeente heeft de gehele begeleiding gedaan en een subsidiebedrag beschikbaar gesteld. Of de in het Bulletin genoemde bedragen kloppen, weet ik niet meer.

De bijdrage van de Helling is, na eindeloos aandringen, op het volgende neergekomen: het maken van twee kleine kastdeurtjes plus de buitendeur. Het was vermoedelijk goedkoper geworden zonder hun inbreng en ook nog eerder klaar geweest. De staalconstructie (idee van Morsink), waarop de tussenvloer zou rusten, heb ik laten veranderen in vier kruisbalken. Dat was veel goedkoper en origineler.

Het zou goed en verstandig zijn als bekend blijft waarom er eigenlijk zoveel zakken met grond tegen de kelder zijn gestapeld. Laat die liggen anders dondert de boel weer in, net als bij de eerste kelder. Wellicht krijgt iemand ooit het idee die zakken weg te halen, je kunt niet weten. Niet doen dus!

Helaas was de samenwerking tussen het bestuur van de Vrienden en de gemeente niet geweldig, want anders was het karwei een stuk eerder klaar geweest. Maar dit is mijn frustratie geweest en ieder heeft recht op minstens een frustratie.

Radboud Povel

De avond valt

Fotograaf Milan Schellingerhout werkt aan een fotoboek over de connectie tussen natuur en stad. Dat maakt Arnhem volgens hem zo uniek. Een prachtig voorbeeld vormen de parken Sonsbeek en Zypendaal. Met zijn fotoboek geeft Schellingerhout zijn kijk op Arnhem. Hij toont soms herkenbare plekken, soms verborgen stukjes natuur. Het gaat hem over het gevoel dat wordt opgeroepen wanneer je iets bekijkt vanuit een bepaald perspectief. Zoals bij deze foto's vanaf de Belvédère. Op de website milanschellingerhout.com is een uitgebreide galerie te vinden van zijn foto's. Voor het boek wordt nog financiering gezocht.

7

Belvédère

De uitzichttoren in park Sonsbeek die bekend staat als de Belvédère is gebouwd door Baron van Heeckeren. Hij was gereed 1926 en is rond 1950 verhoogd met 5,6 meter om boven de kruinen van de steeds hogere bomen uit te komen. De Ruyterenberg waar de toren op staat ligt op 70 meter boven NAP. Als we de 30 meter van de toren hierbij optellen, is dat dezelfde hoogte als die van de Eusebiuskerk (100 meter boven NAP).

Nieuw restaurant in Molenplaats

Keuken is vooral georiënteerd op Midden-Oosten

Molenplaats Sonsbeek, van oorsprong een schuur die omstreeks 1480 werd gebouwd, heeft opnieuw een gedaanteverandering ondergaan. De afgelopen jaren is dat vaker gebeurd, soms hing daar een flink prijskaartje aan. Dit keer is de ruimte onder auspiciën van Natuurcentrum Arnhem met eenvoudige middelen en een herindeling veranderd in een vrolijk aangeklede lunchroom met een kleine restaurantkaart. Bijzonder is dat de huurder Company het bedrijf als leerwerktraject inzet voor mensen met een achtergrond als vluchteling. Deze vrijwilligers hebben verschillende nationaliteiten. Op 11 september verrichtte wethouder C. Bouwkamp de officiële opening van A Beautiful Mess.

Achter het restaurant staat een stevige organisatie. Die wordt in Arnhem geleid door locatiemanager Joost Timmer en hij wordt bijgestaan door twee floormanagers, Jasper de Graaf en Ingrid Smits. Daar komen nog eens drie coaches bij die de vorderingen van de twintig trainees onder de loep nemen en de hindernissen waar zij tegenaan lopen.

De vrijwilligers worden geselecteerd door de gemeente, waarna in Molenplaats een intakegesprek volgt. Ze krijgen een contract voor een half jaar en vervolgens staan er weer opvolgers klaar. Doel is hun economische en sociale zelfstandigheid te verbeteren. Er wordt in de keuken en bij de bediening alleen Nederlands gesproken en de contacten met de

bezoekers spelen daar ook een rol in. Joost Timmer: "Onze kracht zit in de diversiteit aan mensen, achtergronden en talenten".

Kaart

In de keuken van A Beautiful Mess worden kleine gerechten en street-food uit het Midden-Oosten bereid. Twee voorbeelden: er kan een gazpacho worden besteld van tomaat met sumak, granaatappelmelasse en munt. En er is een dip van romige labneh met sesam, sumak en anijs. Jasper de Graaf: "Elk seizoen veranderen we de kaart. Af en toe maken we een bijzonder gerecht. Dat gebeurde bijvoorbeeld na de enorme explosie in Beirut met het gerecht mujadara." De Graaf over de producten: "Ons bier komt van stadsbrouwerij Durs, het

meel voor de platte broden van de Witte Watermolen, de appels voor de appeltaart uit de boomgaard om de hoek en er is een eigen kruidentuin in de maak. We gebruiken dus veel lokale producten."

Doorgezet

Toen het Natuurcentrum en de Company nog in gesprek waren over de verhuur leek de internationale tentoonstelling Sonsbeek20-24 nog in het vooruitzicht. Die ging wegens de coronaproblemen niet door en dat was natuurlijk een flinke financiële tegenvaller. Maar dat weerhield de organisatie er niet van om door te zetten en naar een officiële start toe te werken. Die was op vrijdag 11 september.

Het restaurant is geopend van dinsdag tot en met zondag van 9 tot 17 uur. Er zijn plannen voor livemuziek en activiteiten voor kinderen. Voor partijen en vergaderingen is ruimte te huur. De Company, die tot voor kort de naam Refugee Company voerde, groeit geleidelijk. In Arnhem is dit jaar begonnen met een fabriek waar mondkmaskers worden gemaakt. Verder bestaan er al restaurants in Amsterdam en Utrecht.

‘Waar is die maan nou?’

Nachtvlinders gezocht; maar die hebben niet zoveel zin

Ze wonen in Nijmegen, kennen verspreid door het land veel stadsparken en komen regelmatig in park Sonsbeek. De reden: “Dit is het mooiste stadspark van Nederland.” Dit keer heeft het kunstenaarsduo José Geurts en Boudewijn Corstiaensen een speciale reden. Het is de avond van woensdag 2 september en ze proberen aan de rand van het moerasgebied voor het Watermuseum onder een enorme eik nachtvlinders te betrappen.

Het bezoek is het begin van een serie die moet resulteren in een boekje, een expositie en misschien ook een app met als onderwerp een vlinderroute tussen Sonsbeek en het Valkhofpark in Nijmegen. Daar ligt park Lingezegen tussen. Op die drie locaties proberen ze momenteel medewerking te krijgen van nachtvlinders.

In Sonsbeek lukt dat aan de rand van de moerasweide na het vallen van de avond niet erg, ondanks hun lokmiddel: vellen geschept papier die aan het frame van een paraplu zijn

opgehangen en die worden verlicht door met zonnestraling opgeladen batterijlampen.

Het gebeurt op een dag dat het (vrijwel) volle maan is, want dat is volgens het tweetal voor de vlindertjes belangrijk om zich te oriënteren. Rondom is het doodstil. In de verte glinsteren de lampjes van de stad.

“Waar is die maan nou?” roept Corstiaensen een paar keer vertwijfeld. De maan schijnt maar hangt op dat moment aan de andere kant van het park. En misschien blijven de

gevleugelde diertjes daarom weg. Er kan ook een andere oorzaak zijn. Een insectenkenner zegt: “Als je dit wilt laten slagen moet je zo’n plek een paar dagen tevoren al in het licht zetten. Dan raken vlinders eraan gewend dat ze die verlichte plek daar kunnen vinden.”

Maar er is een troost: de mannelijke helft van het kunstenaarsduo heeft zijn hoogtepunt al voor de duisternis gehad. Een paar uur eerder kwam er een *Lycaena tityrus* voor zijn lens, een bruine vuurvlinder. “Dat is me nog nooit gelukt. Die soort is heel zeldzaam en ik zie hem hier zomaar in het gras.” Corstiaensen is voor menige parkbezoeker geen onbekende. Tijdens de vorige Sonsbeekexpositie in 2016 heeft hij op Zypendaal een vlindertuin ingericht.

Jammer genoeg kan de vuurvlinder geen rol spelen bij dit project ‘Liefdesbrieven van het Zonlicht’. Nachtvlinders verwarmen zich weliswaar overdag door middel van zonnestralen maar ze komen pas na het verdwijnen van die energiebron in actie.

Verstilling tijdens corona

Museum Arnhem is weliswaar wegens een ingrijpende verbouwing gesloten, maar wil niet vergeten worden. Op verschillende locaties wordt daarom gedurende de werkzaamheden aan de weg getimmerd. Zoals hier langs de Zypendaalseweg. Op zeven grote schermen op het trottoir zijn tot

en met 18 oktober veertien foto’s te zien van de Japanse fotografe Miyuki Okuyama (1973). Zij woont al sinds 2008 in Arnhem. De opdracht van museumdirecteur Saskia Bak was om tijdens de coronaperiode na zonsondergang ‘vrij van menselijk verkeer’ de verstilling vast te leggen van de stad: geen voetganger, geen fietser, geen auto te zien. Ze deed dat op locaties die voor veel Arnhemmers bekend terrein zijn, zoals station Arnhem Centraal hier op de foto. Ze kregen als gezamenlijk thema Nightfall mee. Wie meer wil weten over de activiteiten van het museum kan terecht op www.museumarnhem.nl Daar kan ook worden ingetekend op een nieuwsbrief.

Pontje en 'eenige Chineezen'

Aantekeningen uit de 19e eeuw duiken op bij onderzoek

Laat bij een echte Ernhemmer de woorden Chinees en Sonsbeek vallen en hij zal je verwijzen naar het Sonsbeek Paviljoen. Dat huisvest sinds 1988, dus al meer dan 30 jaar, een Chinees specialiteitenrestaurant. Zeg diezelfde woorden tegen een tuinhistoricus en hij denkt in de eerste plaats aan het zogenaamd Chinese trekpontje dat twee eeuwen geleden sporen trok in het water van de Grote Vijver.

Chinees trekpontje op de Grote Vijver van Sonsbeek (1814), D.J.T. Kerkhoff. Gelders Archief 1551-60.

De in het Brabantse Rosmalen residende notaris Nicolaas Esser Meerman (1771–1851) maakte hiervan in 1813 gewag: 'terwijl wij van den eenen oever tot den anderen met een lief Chineesch pontje, lopende langs kopere schijven, zeer aangenaam overgezet werden'. Hij beschreef het in een verslag van zijn huwelijksreis met jonkvrouw Maria Catharina

Gallé (1788–1862), dat als titel kreeg: 'Een uitstapje in de environs van Arnhem'. Voor wie de Franse taal niet machtig is: 'environs' staat gelijk aan 'omgeving'.

Neoclassicistisch

Kunstenaar Daniël Johannes Torman Kerkhoff (1766–1821) beeldt het pontje af op een tekening uit 1814.

Het staat hierop afgebeeld met balustrades met een neoclassicistisch motief; zo'n motief werd in die tijd als 'Chinees' beschouwd.

Onlangs had ik inzage in een kort verslag met de titel: 'Reijs door het voornaamste van Gelderland'. Het komt uit 1801 en wordt toegeschreven aan de uit Hoorn afkomstige mr. Pieter Verloren van Themaat (1779–1860). Hij schreef: '... gingen wij bezien de Buiten-plaats Hartjesberg, (van Heer Ruijs van Arnhem)'. Even verderop vervolgt hij met: 'zagen wij Sonsbeek (van mevr. Nederburg) daar naast aan gelegen, zeer schoon door haare waterwerken, ook waren daar eenige Chineezen, die de Heer Nederburg uit de oost had medegebragt, & op zijn plaats liet werken'.

De genoemde mevrouw Nederburgh is Elisabeth Gertruy Scheltus (1767–1822), de vrouw van Sebastiaan Cornelis Nederburgh (1762–1811). Zij kocht Sonsbeek in 1797 van burgemeester mr. Gerard Pronck. Ze betaalde er 96.000 gulden voor. De heer Nederburgh werkte toen nog in Indië als – laatste – commissaris-generaal van de Verenigde Oostindische Compagnie. Na de opheffing van de VOC keerde Nederburgh in 1800 uit de Oost terug en ging hij op Sonsbeek bij zijn vrouw wonen.

Jan Holwerda

Voorwaarts!

Albert&Sonsbeek

Het mooie en beroemde park Sonsbeek – jawel, daar gaan we weer – is een van de vele parken die Arnhem bezit. Onze stad heeft in het land en ver daarbuiten dan ook een 'groen' imago. De parken hebben een positief effect op ons welbevinden en ons gedrag, zo is wetenschappelijk aangetoond. Ze zorgen dankzij de duizenden bomen voor schone lucht omdat ze de reductie van CO2 bevorderen, om maar eens een actueel onderwerp bij de kop te nemen.

Wie de dagelijkse zorgen van de bestuurders van Arnhem volgt, weet echter dat al dat 'groen' ook weer niet alle problemen compenseert: de sociale problemen, de ongelijkheid tussen mensen, de stagnerende middenstand en de problemen waarmee de culturele sector in tijden van corona worstelt.

Alle parken

Om het vervolg van deze column richting te geven, noem ik de namen van de parken in Arnhem die opgenomen zijn in Wikipedia. Dat geeft een aardige inzicht hoe er op de digitale snelweg naar het groene imago gekeken wordt. Daar komen ze: Park Angerenstein, Landgoed Bronbeek, Gulden Bodem, Hoogte 80, Immerloopark, Musispark/Janspark, Park Klarenbeek, Mariëndaal en Boschveld, Stadsblokken-Meinderswijk, Moscowa, Park Onderlangs, Park Presikhaaf, Rijkerswoerdse Plassen, Rosandepolder, Park Sacre Coeur, Park Sonsbeek, Speeluitwaard Bakenhof, Warnsborn en Hoog Erf, Park Westerveld, Park Zypendaal, Park Lingezen. Ook Nationaal Park de Hoge Veluwe en Nationaal Park Veluwezoom worden hier in één beweging meegenomen.

De parken omsluiten het centrum van de stad en woonwijken en infiltreren in

het stedelijk weefsel. In straten en lanen vormen bomen de verbinding met de parken. Zorgvuldig aangelegde en onderhouden voor- en achtertuinen van woonhuizen versterken het groene imago van Arnhem en tonen de enorme diversiteit waarmee mensen hun woon- en leefomgeving inrichten met alles wat groeit en bloeit. Prachtig.

Kenniscentrum

Mijn fascinatie voor de samenhang tussen de parken dateert uit de jaren 2016 en 2017. Park Sonsbeek vormde destijds gedurende een jaar mijn inspiratiebron en werkterrein als kunstenaar. De illustraties die deze column in het Bulletin voortdurend vergezellen, zijn ook uit die tijd. Op de site www.albertsonsbeek.nl doe ik verslag van deze voor mij enerverende periode.

Mijn afsluiting liet ik vergezeld gaan van een aanbeveling: benut de fraaie verzameling parken door ze te zien als één groot kenniscentrum. In mijn beleving komen in deze rijke keten onder regie van de jaargetijden aspecten samen als geschiedenis, ecologie, recreatie, menselijk gedrag, biologie, economie, schoonheidsbeleving en toekomstperspectief.

Uitnodigen

Voor de praktische uitwerking van een alomvattende studie stelde ik voor om jaarlijks personen uit te nodigen als een ecooloog, sporter, econoom, boer, kunstenaar, tuinder, bioloog (en vul verder maar in). De opdracht zou

moeten zijn: onderzoek de samenhang, ontwikkel van daaruit eigen inzichten en ga vanuit je eigen discipline en autonomie op zoek naar kennis, waarmee je functionele en hemelbestormende aanbevelingen kunt doen om de parken dynamisch en toekomstbestendig te houden. Kortom, laat de geest waaien! De uitkomsten van dit onderzoek kunnen zowel fungeren als vliegwiel als provider voor innovatie. Zoiets is hard nodig in een tijd van economische crisis, energietransitie en klimaatverandering. De parken van Arnhem als kenniscentrum voor de toekomst! Het Arnhems gemeentebestuur heeft eind juli een serie plannen gelanceerd om op de klimaatveranderingen te reageren. Mijn idee om de gezamenlijke parken als onderzoeksterrein aan te wijzen, past daar prachtig in. Het zou het initiatief van de gemeente versterken.

Voorwaarts!

Albert Van Der Weide

Koperwiek

Koperwieken, lijsters die iets kleiner zijn dan een merel, broeden in Scandinavië en aangrenzend Rusland en brengen groepsgewijs de winter zuidelijker in Europa door. Bij ons verschijnen zij, niet zelden samen met kramsvogels, vanaf eind september. Dan zijn hier de bessen rijp, zoals lijsterbes, mei- en duindoorn, Gelderse roos en liguster. Klein dierlijk voedsel, waaronder wormen, duizendpoten en insecten vindt de koperwiek in aangrenzend grasland en in de strooisellaag van rijkere bossen. Naarmate het voedsel schaarser wordt, zoeken koperwieken en kramsvogels meer de nabijheid van de mens met zijn voedselrijke tuinen en parken op. Echt zingen doet de soort alleen in zijn broedgebied. Wij moeten het hier doen met zijn hoge scherpe 'psrieee' in de vlucht en een kort 'tsjuk' in zit.

Beluister en zie verder www.vogelbescherming.nl/koperwiek.

Foto en tekst: Koos Dansen

Colofon

Het Bulletin VVS is een uitgave van de Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Het Bulletin verschijnt vier keer per jaar.

Het wordt gratis toegestuurd aan de leden van de Vereniging Vrienden van Sonsbeek. ISSN 1567-1054. Oplage 600 stuks.

Redactie:

Rob van Otterloo,
r.vanotterloo@xs4all.nl
Paul Poelmans,
p.poelmans@poelmansreesink.nl
Huig Velders,
huigvv@gmail.com

Vormgeving en druk:

Coers & Roest
grafische producties BV, Arnhem

Verschenen nummers
vindt u op de website
www.sonsbeek.nl

Vrienden van Sonsbeek

Reden retourzending:

Postcode:

Plaats:

Naam:

Straat:

Het correcte adres is:

Mogelijk is de adressering niet juist. Wilt u in dat geval zo vriendelijk zijn om hieronder de juiste gegevens in te vullen en het blad 'retour afzender' of deze strook in een enveloppe terug te sturen naar: Vrienden van Sonsbeek, Zypendaalseweg 24a, 6814 CL Arnhem.

Retour afzender/adreswijziging

